

Słowo od wydawcy

Muzeum Krakowa, wydawca zeszytów naukowych „Krzysztoforzy” z satysfakcją oddaje do rąk czytelników 42. zeszyt naszego rocznika. Zgodnie z wypracowaną linią „Krzysztoforzy” skupiają się na dwóch głównych obszarach tematycznych. Są to z jednej strony szeroko rozumiane tematy muzeologiczne, z drugiej strony Kraków, jego historia, kultura i sztuka. Niniejszy zeszyt otwierają trzy teksty muzeologiczne. Pierwszy artykuł, autorstwa Wojciecha Wrzóska, specjalisty z zakresu historii w dyskursie publicznym, historiografii współczesnej, polityki pamięci, pamięci kulturowej, kulturowego statusu nauk humanistycznych, nosi cechy eseju. To ważny i ciekawy tekst, w którym autor formułuje dziewięć tez o muzeum z perspektywy metahistorycznej, zrównującej różne wymiary muzeum ze względu na jego humanistyczny status. Muzeum jest zaopatrzone we współczynnik humanistyczny, autor zaś ów niezbywalny parametr ludzkiego aspektu jego tożsamości określa jako współczynnik historyczny.

Drugi tekst, pióra Richarda Butterwicka, głównego historyka Muzeum Historii Polski, dotyczy roli badań naukowych w umożliwianiu muzeom wypełniania ich misji. Autor rozpatruje ten problem, rozważając, co wiadomo, a czego nie wiadomo na temat stanu, proveniencji oraz funkcji płaszcza koronacyjnego Stanisława Augusta Poniatowskiego, udostępnionego dla zwiedzających w Muzeum Katedralnym na Wawelu. W końcowej części artykułu przedstawił wnioski oraz zasugerował wzmocnienie roli badań naukowych w muzeach XXI wieku. Warto dodać, że oba wymienione teksty powstały jako pokłosie wykładów, jakie obaj autorzy wygłosili w Muzeum Krakowa.

I wreszcie autorką trzeciego artykułu z dziedziny muzeologii jest Barbara Świadek, historyczka sztuki pracująca w naszym Muzeum. To również świetny i znaczący tekst. Autorka dowodzi, że nauka jest niezbędnym składnikiem poprawnego funkcjonowania muzeum, a bez badań niemożliwe stałoby się wykonywanie kluczowych dla placówki zadań. W artykule omawia m.in. temat historii i rozwoju badań naukowych w muzeach, współpracy muzealno-akademickiej oraz stawia pytanie o zasadność utożsamiania muzeum z instytucją *stricto* naukową. Rozważa też kwestie związane z naukowym charakterem pozyskiwania zbiorów i ich merytorycznym opracowaniem. Zwraca uwagę na medium wystawy jako narzędzia do uprawiania nauki, wciąż nie do końca

docenionego. Badania nad tożsamością własną muzeum są kolejnym przykładem studiów, których prowadzenie może znacząco przyczynić się do zwiększenia samoświadomości zarówno samej placówki, jak i jej pracowników.

Do zasygnalizowanych uwagze czytelnika trzech wspomnianych tekstów wypada dodać jedną uwagę. Muzea w Polsce od wielu lat utyskują nad swoim statusem, który z jednej strony akcentuje potrzebę prowadzenia przez muzea badań naukowych, ale z drugiej strony jest tak skonstruowany, że pozostawia muzea poza ustrojem polskiej nauki. Jak dotąd nie pojawiała się pomiędzy Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego a Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego wola polityczna, aby ten ważny problem podjąć i znaleźć rozwiązanie.

Drugim wiodącym obszarem tematycznym niniejszego zeszytu jest twórczość Włodzimierza Tetmajera. Przypomnijmy, że rok 2023 był w Polsce na mocy uchwały Senatu RP Rokiem Włodzimierza Tetmajera, a Muzeum Krakowa zorganizowało około 200 wydarzeń muzealnych związanych z postacią tego wybitnego malarza, działacza społecznego i politycznego, nieustraszonego orędownika wolnej Polski, w tym bijącą rekordy frekwencji monograficzną wystawę *Włodzimierz Tetmajer. Siła barw i temperamentu*, opartą na szeroko zakrojonych kwerendach w muzeach i zbiorach prywatnych. Dodam, że katalog tej wystawy wyprzedził się tak szybko, że konieczny był dodruk, co w dzisiejszych czasach nie zdarza się często.

W roczniku podążamy teatralną ścieżką twórczości Tetmajera, którą prowadzą nas naukowcy z Uniwersytetu Jagiellońskiego: Dariusz Kosiński i Dorota Jarząbek-Wasyl. Profesor Kosiński dokonał interdyscyplinarnej, bo łączącej ustalenia z dziedziny historii sztuki z analizą dramaturgiczną, właściwą dla sztuk teatralnych, egzegezy malowideł ściennych w kościele św. Sebastiana w Wieliczce. Przedstawienie wielkich malowideł jako integralnej części kościelnej scenografii, a zarazem wskazanie nowych tropów interpretacyjnych ukrytych w rozwiązaniach ikonograficznych, kompozycyjnych i stylistycznych tych malowideł należy uznać za ważny wkład autora w recepcję twórczości Tetmajera, poszerzający dotychczasowe ustalenia. Z kolei dr hab. Jarząbek-Wasyl opisuje związki Tetmajera z krakowskim teatrem (wystawione dramaty, projekty plakatów, projekty scenografii, projekty kostiumów), stawiając tezę

o ponadprzeciętnym zaangażowaniu malarza w przygotowanie spektakli i zrozumienie scenicznych reguł tworzenia. Jednocześnie wskazuje na fakt, że Tetmajer, wymieniany w 1899 roku razem ze Stanisławem Wyspiańskim jako stały konsultant teatru, nigdy nie odegrał takiej roli w rozwoju scenografii polskiej, jak jego młodszy kolega. Wszystko dlatego, że w przeciwieństwie do Wyspiańskiego Tetmajer poszukiwał spełnienia nie w sferze *mimesis*, lecz w działalności publicznej, której ostatecznie się poświęcił, zamieniając sztukę w czyn.

Dopełnieniem tej tematyki jest artykuł Zofii Gręplowskiej, wnuczki Włodzimierza Tetmajera, poświęcony korzeniom rodzinnym malarza ze strony jego ojca Adolfa (publikowany w dziale *Miscelanea*). Autorka przedstawiła hipotezy dotyczące pochodzenia polskiej linii Tetmajerów, działalność patriotyczną członków rodziny, ich udział w powstaniach, a także pola działalności zawodowej. Nieco więcej miejsca poświęciła Józefowi i Ludwигowi Tetmajerom – naukowcom o znaczących osiągnięciach, którzy uprawiali dziedzinę ścisłą.

Kolejna rozprawa, tym razem eksplorująca ważny temat krakowski, dotyczy budynku Dawnego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, perły krakowskiego modernizmu, którego budowę opisuje Roman Marcinek, szeroko korzystając z dokumentów zgromadzonych w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach i Archiwum Narodowym w Krakowie. Artykuł dostarcza wielu cennych informacji, które nie były wcześniej znane, m.in. w zakresie atrybucji rzeźb w kaplicy oraz okoliczności związanych z zamiarem przeniesienia rzeźb do Katowic.

Marcin Herrmann przedstawia sylwetkę Jerzego Bandrowskiego, literata, publicysty, tłumacza i żołnierza, którego twórczość w ostatnich latach zaczyna nieco wychodzić z cienia dokonań literackich brata, Juliusza Kadena-Bandrowskiego.

Katarzyna Bednarczyk prezentuje fotografie czeskiego fotografa Jaroslava Pulicara, wykonane w Krakowie w maju 1977 roku podczas juwenaliów i Czarnych Juwenaliów. Fotografie tej drugiej rzeczywistości, będącej przeciwieństwem juwenaliów organizowanych przez SZSP, a więc m.in. mszy żałobnej, palenia świec w miejscu znalezienia ciała Stanisława Pyjasa przy ulicy Szewskiej 7, autor w 2023 roku podarował Muzeum Krakowa.

W zeszycie publikujemy drugą część tekstu poświęconego Mirosławowi Dzielskiemu i historycznym kontekstom jego filozofii społecznej, autorstwa Wojciecha Paduchowskiego. Pewnego rodzaju kontynuacją jest też tekst Mateusza Drożdża o drugiej fali dekomunizacji nazw ulic w Krakowie w latach 2016–2024. Pierwszą akcją usuwania komunistycznych patronów krakowskich ulic autor opisał w 40. zeszycie „Krzysztoforów” (2022).

Dział *Rozpraw* zamyka tekst Mikołaja Niedojadły, w którym autor porównuje magazyn otwarty działający w naszym Muzeum – *Thesaurus Cracoviensis* – Centrum

Interpretacji Artefaktów – z innymi realizacjami tego typu w muzeach polskich. To temat, do którego wracamy po raz kolejny, gdyż jest niezwykle ważny dla funkcjonowania muzeów.

W dziale zawierającym artykuły recenzyjne i recenzje Barbara Świadek recenzuje wystawę *Nowoczesność reglamentowana. Modernizm w PRL*, zorganizowaną w Muzeum Narodowym w Krakowie. To już trzecia wystawa z cyklu *4 × nowoczesność*. Jego pomysłodawcą jest Andrzej Szczerski, którego zainteresowania naukowe od dawna oscylują wokół sztuki polskiej okresu modernizmu oraz samej koncepcji nowoczesności przejawiającej się w rodzimej twórczości. Koleżankom i kolegom z Muzeum Narodowego gratulujemy bardzo udanego cyklu ekspozycji.

Natomiast Jacek Zinkiewicz poddaje krytycznej analizie książkę Mateusza Króla *Cechy krakowskie w XIV–XVI wieku*. To próba uporządkowania aktualnego stanu wiedzy na temat krakowskich cechów w tym okresie, choć cel, jakim było stworzenie monografii, zdaniem naszego recenzenta nie został w pełni zrealizowany.

W dziale *Miscelanea* dzielimy się refleksami na temat społecznego odbioru głośniejszej wystawy *Trzepaki, Reksio, Atari* (Agata Klimek-Zdeb) oraz fenomenu długiego trwania wydarzenia muzealnego *Drażnienie miasta* (Szymon Jaroński), a także prezentujemy albumy z fotografiami miejskich dekoracji przestrzennych autorstwa długoletniego plastyka Krakowa Bogusława Koperskiego (Magdalena Smaga). Na zakończenie Jacek Salwiński opisuje najważniejsze działania podejmowane przez Muzeum Krakowa w 2023 roku z naciskiem na działania edukacyjne, które stanowią najdynamiczniej rozwijający się segment naszej aktywności.

Jak zawsze, ciągle wydawnictwa naukowe mają swoich bohaterów, którzy tylko pozornie są aktorami drugoplanowymi. Wypada zatem złożyć podziękowania Pani Annie Biedrzyckiej, która od wielu numerów doprowadza dzieło do końca jako redaktor prowadzący. Jej skrupulatności i pracowitości wiele zawdzięcza i instytucja, i samo wydawnictwo, i nierzadko także Autorki i Autorzy, których wspiera krytycznymi i trafnymi uwagami. Za teczkę redakcyjną odpowiadał jak zawsze niezawodnie sekretarz redakcji „Krzysztoforów” Jacek Zinkiewicz. To niewdzięczna rola, bo często wymagająca dopingowania Auterek i Autorów do terminowego składania tekstów. Trudne do przecenienia jest naukowe wsparcie Kuratora Muzeum Krakowa, Zdzisława Nogi, któremu także należą się podziękowania. Nie mniej szczerze podziękowania powinny dotrzeć także do Członkiń i Członków Rady Naukowej pisma oraz Kolegium Redakcyjnego. Ich wysiłek przypomina, że „Krzysztoforzy” to złożona i wcale niełatwa gra zespołowa. We współczesnym świecie, który zdaje się szukać jedynie łatwych odpowiedzi na banalne pytania, jest to wartość warta podkreślenia.

Michał Niezabitowski,
redaktor rocznika, dyrektor Muzeum Krakowa